

BİREYSEL, SOSYAL ve SİKLOTİMİK BİR ADAM: ALFRED ADLER

M. Kerem Doksat, Barış Önen Ünsalver, Fuat Beşkardeş

Alfred Adler, 7 Şubat 1870 tarihinde, Viyana yakınlarındaki Rudolfsheim köyünde doğar. Babası Leopold, Macaristan'dan gelmiş orta sınıftan, küçük burjuva bir Yahudi hububat tüccarıdır. Babasıyla çok yakındırlar ve birlikte Viyana ormanlarında yürürlerken defalarca söylediği "Alfred, hiçbir şeye inanma" sözünü asla aklından çıkarmaz. Bir diğer çocukluk hatırası olarak, bir hocasının babasına oğlunun başarısız olduğu ve okulu bitirebileceğine dair şüpheleri bulunduğundan dolayı kendisini okuldan alarak bir ayakkabı tamircisinin yanına çırak olarak vermesini tavsiye ettiğini hatırlar; babası hocaya güler ve söyledikleriyle ilgili memnuniyetsizliğini dile getirir. Bu dönemlerde Adler okula ilgisini kaybedip matematik dersinden de "çakmıştır". Bu olaydan sonra neler yapabileceğini hocasına göstermeye karar verir ve kısa bir zaman zarfında matematikte sınıf birincisi olur ve bir daha tahsil hayatı boyunca da hiç zorluk çekmez!

Dört erkek ve iki kız kardeşi vardır. Annesi Pauline yedi çocuğunun bakımıyla uğraşan bir ev kadınıdır. Ailenin ikinci çocuğu olan Adler, ağabeyi Sigmund'un tersine, hayatının ilk beş yılını hastalıklı ve güçsüz bir çocuk olarak geçirir. Adler'in birçok erken dönem hatıraları, ağabeyinin ne kadar sağlıklı kendisinin ise ne kadar hastalıklı olduğuyla ilgili yapılan mutsuzluk verici kıyaslamalarla doludur. Adler'in çocukluk yıllarında geride bırakmaya çabaladığı rakibi Sigmund onun için her zaman kıymetli bir rakip, hâttâ düşman olarak kalır ve ilerleyen yıllarda oldukça başarılı bir iş adamı olur. Daha dört yaşındayken büyüdüğünde hekim olacağını söyleyen Adler'in erkenden böyle bir karara varmasında öncelikle yanı başında yatağında ölen kardeşinin üzerinde bıraktığı etkiden, ikincisi hasta annesini iyileştirme arzusundan, üçüncü sebep olarak da bizzat kendisinin raşitik bir çocuk olmasından kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Çocukluğu Viyana'nın 3. bölgesi olan Penzig'te geçer. İnsanları tanıyabilmesinin esasen sokak çocukluğundan gelmesinden kaynaklandığını dâima söyler, asla inkâr etmez.

Freud ve Adler'in hayatlarında birkaç enteresan paralellik mevcuttur. Her ne kadar, iki adam da ortalık sınıf Yahudi âilelerden geliyor olsalar da, ikisi de

dindar değildir. Ancak, Adler'e kıyasla, Freud her zaman Yahudi kimliğinin bilincinde olmuştur. Adler Yahudi temeli nedeniyle insanları karşısına aldığı inkâr etmemekle birlikte, gene de hiçbir zaman kötü bir muameleye mâruz kaldığını söylemez. 1904 yılında, hâlen Freud çemberinin bir üyesi iken, Protestanlığa geçiş yapar. Ancak, bu dönüşe rağmen, hiçbir zaman derin dinî inançları olmaz ve 1983'te onun biyografisini yazan Rattner aslında agnostik olduğunu öne sürer. Erkek kardeşlerinden biri muhtemelen hâlâ hayatta olup Vatikan kitaplığında çalışmaktadır.

Garip bir tesâdüftür ki, tıpkı Freud gibi, Adler'in de bebeklik döneminde küçük bir erkek kardeşi ölür. Bu erken yaşantı, her iki adamı da derinden ama muazzam farklı şekillerde etkiler. Freud'un kendi anlatımına göre, bilinç dışında bu rakibinin ölmesini istemektedir ve küçük kardeşi Julius gerçekten öldüğünde, erişkin döneme kadar devam eden suçluluk ve kendine dönük suçluluk hâttâ günahkârlık duygularıyla dolar. Diğer taraftan, Adler'in kardeşi Rudolph'un ölümünden travmatize olmamasının ilginç ve farklı bir sebebi vardır: Dört yaşında bir sabah uyanığında yanındaki yatakta kardeşini ölü hâlde bulur! Dehşete düşmek veya suçlu hissetmek yerine, Adler, bu yaşantısını bir sonraki sene zatürreeye bağlı ölüme yaklaştığı dönemde, ölüme karşı bir çeşit meydan okuma olarak görür. Dolayısıyla, beş yaşındayken, hayattaki amacının ölümü yenmek olduğuna karar verir. Kendisine verilen ilaçların, ölümlü başa çıkmada yardımcı olması sebebiyle, erken yaşlarda iken hekim olmayı kafasına koyar.

Freud, yedi kardeş, iki büyük üvey ağabey ve kendi yaşlarındaki iki kuzenden oluşan büyük bir âile tarafından kuşatılmış olmasına rağmen, bu âile üyelerinden ziyâde daha çok ebeveynlerine yönelir. Adler ise, aksine, sosyal ilişkiler kurmaya meraklıdır ve çocukluk dönemi gelişimi kardeşleri ve arkadaşlarıyla kurduğu ilişkiler ekseninde ilerler. Freud ve Adler arasındaki kişilik farklılıkları erişkinlik dönemi boyunca da devam eder. Freud birebir derin ilişkileri tercih ederken, Adler grupların içinde kendini daha rahat hisseder. Bu kişilik farklılıkları, aynı zamanda profesyonel organizasyonlarına da yansır. Freud'un, Viyana Psikanaliz Topluğuluğu ve Uluslararası

Psikanaliz Birliği içerisinde Freud'un güvendiği arkadaşlarının tepesinde oligarşi yaratacağı bir piramit şeklinde yapılıırken, Adler çok daha demokratik bir tavır sergiler. Arkadaşlarıyla, Viyana'daki kahvehanelerde buluşur, sıklıkla piyano çalır, şarkılar söylerler. Adler'in Bireysel Psikoloji Topluluğu, dağınık örgütlenmeye bağlı sorunlar yaşar. Adler'in işle ilgili teferruata karşı gevşek tavır, grubun ilerlemesine engel olur.

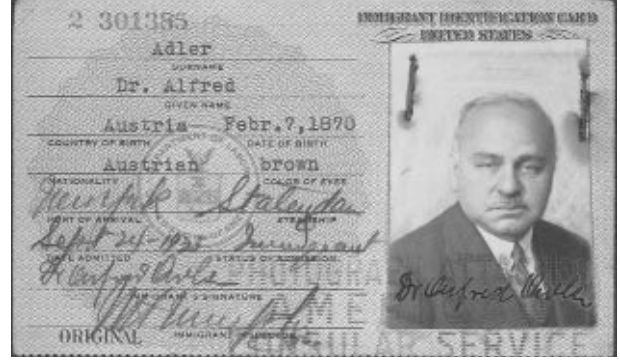
İlk, orta ve lisede okul hayatı ne zor ne de parlak, kısacası vasat geçer. Daha sonra, Viyana Tıp Fakültesi'ne başlar ve gene çalışmalarını vasat bir düzeyde tamamlar. Muhtemelen, hastalarına bakım verme merakının, profesörlerinin kesin teşhis koyma merakıyla çatışmasının bu durumda payı vardı. 1895 yılı sonuna doğru tıp doktoru unvanını aldığıında, çocuklukta hekimi olma hedefine ulaşmıştır.

1898'de, 28 yaşındayken Adler terzilerin sağlık şartlarıyla ilgili olan ilk kitabını yazar. Bu kitapta ilerde düşünce yapısının temelleri olacak ilkelerini öne sürer; bunlar insanı dürtülerinin ve güdülerinin toplamı olarak değerlendirmek yerine, ona bir bütün olarak bakmanın gerekliliği, fiziksel özellikleri dışında çevresiyle olan ilişkisi ve doğuştan gelen yetilerinin de farkında olması sayılabilir.

Babası Macaristan doğumlu olduğundan, Adler de Macar vatandaşı sayılmaktadır ve bu yüzden Macaristan'da askerlik görevini yerine getirmesi gerekir. Tıp fakültesinden mezun olur olmaz askerlik görevini tamamlayarak, uzmanlık eğitimi için tekrar Viyana'ya döner, 1911 yılında Avusturya vatandaşı olur. Öncelikle göz hastalıkları alanında uzmanlaşmaya karar verir ancak, insanın bütününe olan merakı genel tıbbı yönelmesine sebep olur. Pratisyen hekim olarak çalıştığı mesleğinin ilk yıllarında, kişinin bütününe yoğun bir ilgi göstererek, hastalık durumuna tüm kişiliğin yansımaları olarak bakarak hastalığın fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerinin bir bütün oluşturduğuna dikkat eder. Bir bütün olarak insana ilgisi, psikiyatri çalışmalarına yönlendirmekle birlikte, genel tıbbı olan ilgisi hiçbir zaman azalmaz. Ancak, bu durum, Sigmund Freud'un dikkatini çeker.

FREUD ve ADLER

Adler ve Freud ilk defa 1899 yılında, Adler, Freud'dan bir kadın hastası için konsültasyon istediğinde tanışır. İkinci görüşmeleri ise, 1902 sonbaharında, Freud, Adler ve diğer üç Viyanalı hekimi evine psikoloji ve nöropatoloji tartışmaya davet ettiğinde gerçekleşir. "Rüya Yorumları" kitabını beğenen ender hekimlerden biri olarak Freud'dan her hafta kendi evinde toplanarak psikopatolojideki yeni bakışların konuşulduğu toplantılara iştiraki için el yazısıyla yazılmış bir davetiye alır. O zamanlarda Adler zaten fiziksel özürleri olan hastalar hakkında materyal toplamaya başlamıştır ve onların organik ve psikolojik reaksiyonları üzerinde çalışmaktadır. Freud bu toplulukta Adler'inkiler de dâhil olmak üzere pek çok

Kimliği

farklı bakış açısının tartışılacağı üzerine teminat verdiği için, bu toplantılara katılmayı kabul eder. Bu grup, 1908 yılına kadar "Çarşamba Psikoloji Topluluğu" (Wednesday Psychological Society) olarak bilinir, daha sonra Viyana Psikanalitik Topluluğu'nu oluşturmuşlardır. Her ne kadar, bu grupların başında Freud yöneticilik yapıyorsa da, Adler, Freud'u hiçbir zaman akıl hocası olarak görmez ve nahif bir şekilde, kendisinin ve diğerlerinin psikanalize Freud tarafından kabul görecekteki katkılarda bulunabileceklerine inanır. Her ne kadar Adler, Freud'un öz çemberinin asil üyelerinden birisiydiyse de, iki adam hiçbir zaman, sıcak kişisel ilişki kurmazlar. İkisi de, 1907'de Adler'in "Study of Organ Inferiority and Its Psychological Compensation" (Organ Aşağılığı ve Bunun Psikik Telâfisi Çalışması) kitabı yayınlandığında dahi aralarındaki kuramsal farklılıkları göremezler. Bu kitapta, Adler, insan motivasyonunun temelinde cinsellik değil, fiziksel eksikliklerin yattığını kabul etmektedir.

Alfred Adler, çarşamba akşamları Freud'un evinde toplanan psikiyatrlar klüğünün orijinal üyelerinden biridir. Ancak, Freud ve Adler arasında kuramsal ve kişisel farklılıklar belirmeye başlayınca, Adler, Freud'un etrafından ayrılarak, "bireysel psikoloji" (individual psychology) olarak bilinen karşıt kuramı oluşturur.

Hem Adler, hem de Freud Yahudi orta sınıftan gelmektedirler. Her ikisinin de hayatlarının büyük kısmı Viyana'da geçer ve her ikisi de tıp doktorudur. Ancak, Freud ve Adler arasındaki farklılıklar bu yüzeysel benzerliklerin oldukça ötesine geçer. Birinci olarak, Freud tüm motivasyonu cinsellik ve agresyona indirirken, Adler insanların sıklıkla sosyal etkiler ve başarı ve üstünlüğe (superiority) ulaşma çabalarına bağlı olarak motive olduklarını görür. İkincisi, Freud'un insanîyet kavramı, Adler'in iyimser bakış açısıyla karşılaştırılınca karamsar kalır. Üçüncü olarak, Freud insanların kişiliklerini oluşturmada çok az veya hiç seçenekleri olmadığını düşünürken, Adler'e göre, insanların çoğunlukla kim olduklarıyla ilgili sorumludur. Dördüncüsü, Freud bugünkü davranışlara geçmişte yaşananların sebep olduğunu düşünürken,

Adler insanların gelecekle ilgili görüşlerinin bugünkü davranışlarını şekillendirdiğini öne sürer. Beşinci olarak, davranışın bilinçdışı öğelerine ağırlık veren Freud'un görüşlerine karşı çıkarak, Adler psikolojik açıdan sağlıklı insanların neyi neden yaptıklarının sıklıkla farkında olduklarına inanır.

SONRALARI

Sonraki yıllarda Adler psikanalizin Freud'un çocukluk çağı cinselliği bakış açısından daha geniş olması gerektiği konusunda iyice ikna olur. 1911 yılında, Viyana Psikanaliz Topluluğu'nun başkanlığını yaptığı dönemde, gruba üstünlük itkisinin cinselliğe göre daha temel bir güdü olduğu görüşlerini sunar. Hem Freud hem de Adler, en sonunda, farklılıklarının uzlaşılabilir düzeyde olduğunu fark ederler ve Ekim 1911'de Adler başkanlıktan ve topluluk üyeliğinden ayrılır. Freud'un Çarşamba Grubu'ndan dokuz kişinin de katılımıyla "Bağımsız Psikanaliz Çalışma Topluluğu"nu (Society for Free Psychoanalytic Study) kurar. Bu isim, Freudiyen analizin fikirlerini serbestçe ifâdesine izin vermediğini îma ettiğinden Freud'u fena hâlde rahatsız eder. Kısa bir süre sonra Adler örgütün ismini "Bireysel Psikoloji Topluluğu" (Society for Individual Psychology) olarak değiştirir ki, bu isim psikanalizi bıraktığını gâyet net bir şekilde göstermektedir. Adler, Freud'un ruhsal problemleri seksual travmalara bağlayan orijinal teorilerini hiçbir zaman kabul etmez ve de yorumlanırken, her rüyanın illâki bir cinsel fanteziyi yerine getirdiğine dâir olan düşünceye de karşı çıkar. Her birinin diğerini ikna etmeye çalıştığı uzun süren tartışmalar sonucunda, Adler, Freud'un grubunu beraberinde 8 arkadaşıyla birlikte 1911'de terk eder ve kendi okulunu kurar. Bu olaydan sonra, bu iki adam bir daha asla görüşmez ve karşılaşmazlar!

Adler için, Freud'dan ayrıldıktan hemen sonraki dönem oldukça üretken geçer. Hızla büyüyen örgütüne başkanlık etmenin, ders vermenin ve hasta görmenin yanı sıra, en önemli çalışması olan "The Neurotic Constitution"u (Nörotik Yapılanma) yayınlar. (1912/1917) Bu kitapla birlikte, psikoloji anlayışının Freud'dan temelde farklı olduğu kesinleşir ve öğretisi-

sinin ana temalarını geliştirir. Geliştirdiği kurama "Bireysel Psikoloji" adını verir ki, bu terim bâzen yanlış anlaşılmalıdır. Bu terim, kişiliğin psikolojik yapısındaki bölünmezliğe işaret eder. 1918 yılında askerlikten görevinden döndükten sonra Viyana'da birçok çocuk gözlem kliniği kurar. Bu enstitüler kısa zaman içinde yurtdışından gelen uzmanlar tarafından ziyaret edilmeye başlanır, bu da diğer ülkelerde benzer kliniklerin kurulmasına yardımcı olur.

Genç bir göz hekimi olarak küçük burjuva sınıftan Yahudiler'in oturduğu Prater Caddesi'nde açtığı muayenehanenin pek kâr sağlayamadığını görüp pratisyen hekimlik yapmaya başlar. Piknik tipli vücut yapısına ve siklotimik mizacına uygun bir çalışma ortaya koyar, sempatik ve iyi kalbli bu âile hekimi herkesin sevgisini kazanır.

Freud gibi, Adler de 1. Dünya Savaşı'na bağlı olaylardan etkilenir. Savaşın dehşetini gördükten sonra, Freud agresyonu cinsellik düzeyine yükseltirken, Adler sosyal ilgi ve merhametin insandaki motivasyonun köşe taşları olabileceğini öne sürer. Bu görüşleri, orduda yaralı askerlerden hangisinin savaş alanına gönderileceği ve hangisinin hastânedeki kalacağına karar vermek zorunda kaldığı askerî hekimlik günlerinde edindiği tecrübelerden yola çıkarak oluşturur. Savaş yıllarında, Viyana Üniversitesi'nde ücretsiz ders verme teklifi reddedildiğinde büyük bir hayâl kırıklığı yaşar. Adler için bu akademik pozisyon, hem fikirlerini yayabileceği başka bir alan olarak gördüğünden hem de, Freud'un yıllardır elinde tuttuğu itibarlı pozisyona geçmeyi tutkulu bir biçimde istediğinden, farklı bir anlam taşımaktadır. Adler hiçbir zaman bu pozisyonu kazanamaz ancak, savaştan sonra verdiği dersler, çalıştırdığı öğretmenler ve kurduğu çocuk rehberlik klinikleri vâsitasıyla fikirlerini yayma fırsatını yaratır.

1926'dan vefatına kadar, sık sık ABD'ye gider. 1920'lerin sonlarına doğru, Columbia University ve New School for Social Research'de, bireysel psikoloji dersleri verir. 1932 yılında, ABD'de yaşamaya başlar ve şu anda Downstate Medical School State University of New York olarak bilinen Long Island College of Medicine'da ziyaretçi medikal psikoloji profesörü olarak çalışır. Amerikalılar'dan ve onların yüzeysel psikanaliz anlayışından rahatsız olan Freud'un tersine, Adler Amerikalılar ve onların olumlu bakış açıları ve açık fikirliliklerine hayran kalır. 1930'lu yılların ortalarında, ABD'deki popüleritesine karşın çok az rakibi vardır ve yazdığı kitaplar da, satın alıcı Amerikan pazarını hedeflemektedir.

1897 yılında Raissa Epstein isimli, oldukça bağımsız ve hürriyetine düşkün bir Rus kadınla evlenir. Raissa erken dönem feministlerindendir ve kocasından çok daha fazla politikayla hemhâldir. Sonraki yıllarda, Adler New York'ta yaşarken, sıklıkla Viyana'da kalarak, zamanının çoğunu, Adler'in bireysel özgürlük ve sorumluluk fikirlerinden farklı olan Marksist-Leninist görüşleri yaymaya adar. Adler karısının New

York'a taşınmasını ister ama Raissa kocasının vefatından ancak birkaç ay önce nihâyet ikna olur ve New York'a yerleşir. Kocasının Amerika sevgisini paylaşmayan Raissa'nın, Adler'in ölümünden sonra, yaklaşık çeyrek yüzyıl daha, vefatına kadar bu ülkede yaşaması ironiktir. Raissa ve Alfred'in dört çocuğu olur: Psikiyatır olup babalarının işini sürdüren Alexandra ve Kurt; Sovyetler Birliği'nin politik mahkûmu olarak 1942'de ölen Valentine (Vali) ve takdir toplayan bir aktris olan Cornelia (Nelly).

1930'lu yıllarda en büyük kızı eşiyile birlikte annesinin yurduna göç edince, burada bir "temizlik" eylemine kurban gider. O zamanlar Viyana hekim çevrelerinde alay konusu olan Freud'u savunan Adler, Freud'dan kendisini her Çarşamba Bergasse'deki evinde olan toplantılara davet eden demin anlattığımız efsanevî dâveti alır. 1907 yılında "Organların Yetersizliği Üzerine İnceleme" adlı eserini yayınlayarak daha sonraki "organ diyalekti" veya "organ dili" öğretisinin ilk temel taşı koyar. İlgili eser, cinsel davranışları dışavurumsal devinimler olarak yorumlayan "cinsel jargon" ile birlikte psikosomatik tıbbın ilk sistematik taslağının hazırlanmasına ön ayak olur.

Adler'in en sevdiği istirahat aracı müziktir ama san'at ve edebiyata da yoğun ilgisini sürdürür. Çalışmalarında masallardan, İncil'den, Shakespeare'den, Goethe'den ve birçok diğer edebî çalışmadan örnekler alır. Kendisini sıradan insanla yakın olarak özdeşleştirmiş ve görünüşü ve tavırları da bu özdeşleşme-benimseyişle uyumludur. Dönemindeki psikiyatlardan farklı olarak, hastalarının çoğunluğu alt ve orta sınıftan insanlardan gelmektedir. İnsanlığın durumuna iyimser bakar. Dostlukları zedelemeyen rekabetçi bir tarafı vardır. Freud'dan çok farklı olarak, her iki cinsiyetin eşitliğine yoğun bir şekilde inanır ve kadın hakları savaşını destekler.

HER GÜZEL ŞEYİN BİR SONU VARDIR

Çocukluğunun ortalarından, 67. doğum günü sonrasında kadar zinde kalır. Fakat daha sonra, 1937 yılı başlarında, kafası Moskova'da ortadan kaybolan kızı Vali'nin kaderiyle meşgûl olduğu günlerde, Hollanda'da verdiği bir konuşma turunda göğsünde ağrılar çekmeye başlar. Muayene eden hekimin dinlenmesi gerektiği yönündeki tavsiyesini dinlemek yerine, İskoçya Aberdeen'e doğru devam eder. Dersleri en başından beri çok kalabalıktır, dinleyicilerle İngilizce olarak da ana dili Almanca kadar kolay iletişim kurar.

28 Mayıs 1937'de İskoçya'nın üniversite kentinde bu yaşlı, tıknaz adam yolda giderken ansızın yığılıp kalır. Az sonra da bir kalb sektesiyle dünyaya gözlerini yumar. Bireysel Psikoloji konusunda yaz kursuna katılmak için bir araya gelmiş çok sayıda talebesi o gün hocalarını boşuna bekler: Alfred Adler diye biri yoktur artık!

Kendisinden 14 yaş küçük Adler'in ölümünü duyan Freud, "Viyana'nın banliyölerinden çıkma bir Ya-

hudi çocuk için Aberdeen'de ölüm, duyulmamış bir kariyerin ve ne kadar uzağa gittiğinin bir delilidir. Dünya, psikanalizde yarattığı tatışma ve hizmetinden ötürü kendisini gerçekten zengin bir biçimde ödüllendirdi" der. Ondan iki buçuk yıl sonra, 1939'da Freud da bu dünyaya veda edecektir. Jung ise, Adler ve Freud'un ölümünden sonra daha uzun bir süre hayatta kalarak 1961'de gözlerini kapar.

NE DEDİ, ONUN HAKKINDA NELER DENDİ

Bakın neler der Adler: "İnsan olmak, kendini yetersiz hissetmek ve üstün bir pozisyonu ele geçirmek üzere çaba harcamak demektir". "Mutlak bir doğru yoktur, ancak bu doğruya en yakın bir şey var ki, o da toplumsal hayattır". "Cinsellik kişisel bir sorun değildir". "Duygular delil niteliği taşıyamaz". "Nevroz bir fiksiyondur, nevrozlu tokatlara kendi yanağını uzatan kişidir". Freud'un libido, bastırma (represyon) ve karşı tepki verme (reaksiyon formasyonel) veya Jung'un arketip, ekstravert ve introvert kavramlarıyla karşılaştırıldığı zaman, Adler'in yukarıdaki tipik sözleri bambaşka bir dünyadan kaynaklanır gibidirler. Ne var ki, aslında Freud'un psikanalizi, Jung'un analitik, Adler'in bireysel ve toplumsal psikolojisi aynı ruh ve zekânın mahsûlüdür. Kurucularının dünya görüşleri her ne kadar bir yelpazenin kanatları gibi birbirinden ayrı dursa da, kurdukları öğretilerin bir birlik ve bütünlük oluşturduğu söylenebilir. İlgili öğretiler arasındaki farklar çok kez kısa formüllerle dile getirilmeye çalışılmış, örneğin Freud'un psikanalizinin büyük kent insanına, Jung'un analitik psikolojisinin henüz tabiatın kopmamış taşra sâkinleriyle ilkel hayat düzeyindeki kimselere, "lise öğretmenleri için bir psikoloji" sayılan Adler psikolojisinin ise orta ve küçük kentlerde oturanlara hitap ettiği söylenmiştir. Yâhut Freud'un çocukların, Jung'un ömrünün ikinci yarısında bulunan kırk yaş üzerindeki erişkinlerin, Adler'in ise gençlerin psikolojisini açıklığa kavuşturduğu, dolayısıyla bu üç öğretinin birbirini bütünlendiği ileri sürülmüştür.

Fransızlar'ın Katolik psikanalistlerinden Maryse Choisy daha da ileri giderek Freud, Jung ve Adler isimlerine "arketipal simgeler" gözüyle bakar. Freud'u cinsel dürtülerin, dolayısıyla isminin anlamı da olan hayat sevincinin bir peygamberi, kartal kuşu anlamına gelen ismiyle Adler'i saygınlık eğilimi ve üstünlük çabalarının bir yorumcusu olarak görür. Jung'u ise insanlığın elinden tutup gerilere, kolektif bilinçdışının pınarına götüren biri sayar. Jung bir rûh simyâcısı, parapsikolojiye eğilimi olan tarih üstü bir panpsikologdur, Freud ise aslında tüm psikolojik sorunların çözümünü "eldekenden daha mükemmel bir fizyolojiden" bekleyen bir doğa bilimcisidir. Adler'e gelince, kuramla başı hoş olmayan bir gerçekçidir, bir pragmatisttir, hastalara yardım eli uzatan bir hekimdir. Bilimsellik üzerinde o kadar fazla durmayan pratiğe yönelik bir insan tanıyıcısıdır, insanların yar-

dımcısı olmak ve öyle de kalmak isteyen biridir.

Darwin'in o zamanlar egemenliğini sürdüren beceriklilerin yaşayacağı, beceriksizlerinse yok olup gideceği (doğal elenme-ayıklanma) öğretisi ile Lombroso'nun dejenerasyon öğretisi dikkate alındığında, Adler'in incelemesinin âdeta bir devrim niteliği taşıdığı anlaşılabilmektedir. İlgili eser her iki öğretiye de bir tepki oluşturur. Göz hekimi Adler'in gözlemlerinin odak noktasında güçsüzlükleri çoğu kalıtsal yetersiz organların zamanla güçsüzlüklerini dengelemekle kalmadığı, hâttâ aşırı derecede işlevsel bir kompensasyon sağlayabildiği, hâttâ dâhice denebilecek bir üstünlüğe kavuşabildiği görüşü yer almaktadır. Kekeme olan Demosthenes'in büyük hitâbet gücüne sâhip bir kimse, miyop olan Menzel'in hatırı sayılır bir ressam, aynı şekilde miyop olan Gustav Freitag'ın titiz tasvirleriyle ün salmış bir yazar olması şaşırtıcıdır. Dürer'in kendi portresinde şaşı bir bakışı vardır. El Greco, büyük ihtimâle astigmatizm muzdariptir. Bir hayli müzisyen vardır ki, işitme duyularında bir yetersizlikten şikâyetçiydiler ve günün birinde hepsinin de kulakları duymaz olmuştur; meselâ Beethoven, Smetana ve Schumann bunların arasındadır. İlgili kişilerde söz konusu organların işlevsel üstünlüklerini sağlayan vâsıtâ Adler'in kuramına göre mevzu bahis yetersizliklerdir.

Adler, başlangıçta yetersiz olan organın yetersizliğini kendi kendine kompanse ettiği sonucuna varır ve zamanla beyne genel bir kompensasyon organı gözüyle bakmaya başlarsa da, sonraları düşüncesini geliştirerek kompensasyon, aşırı kompensasyon ve de-kompensasyon olaylarının ilgili organ tarafından gerçekleştirilmediği ve merkezî sinir sisteminin bunda bir rol oynamadığı, adı geçen olayların insanın irâdesine, ruhsal üst yapısına bağlı olduğu, biyolojik alt yapısıyla bir ilgisi bulunmadığı görüşüne varır. Organ yetersizliğini biyoloji açısından ele almaktan tedericen uzaklaşan Adler, çoğu zaman bilincine varılmayan öznel yetersizlik duygusuyla durumu açıklamaya yönelir. Söz konusu yetersizlik çoğunlukla nesnel bir varlığa sâhip değildir, bir kuruntu niteliği taşımaktadır yâhut solaklıkta ve kızıl saçlılıkta olduğu gibi, sosyal açıdan olumsuz bir değerlendirmenin sonucudur. Mitoloji ve san'at da organlar birtakım yetersizlikleri olan yaratıklarla dolup taşmaktadır. Kader tanrıçaları, kâhinler ve ozanlar kördür, Hephaistos veya Wieland gibi kuyumcular ve kimi tanrılar topaldır, biçimsiz vücut yapısı dolayısıyla alay konusu yapılan III. Richard kötü bir insan olmaya eğilim göstermektedir.

Buna göre, yetersizlik duygusu yetersizliğin kendisinden daha önemlidir ve her zaman sosyal bir arka plânı vardır. İnsanı yiyip bitiren bu duygu bâzı kimse-lerde onun ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir çabanın gösterilmesine yol açar, bâzılarında asosyal yâhut antisosyal bir tutumun doğmasına sebep olur: Sosyal açıdan faydasız bir alanda faaliyet göstermek, gerçek veya hayâlî bir üstünlüğe ulaşmak için hasta-

lık derecesinde bir çabanın harcanması, bir "sanki", bir "fiksiyon" yaşantılaması... söz konusudur!

Adler'e göre yetersizlik duygusu bir kişinin veya toplumun üzerine ne kadar şiddetli bastırırsa, ilgili kişi veya topluluk bir yay misâli o kadar yükseğe fırlamak isterdi. İnsan tek başına yetersizdi, ancak toplum içinde hayatını sürdürebilirdi. Mutlak bir doğru varsa, toplum bu biricik mutlak doğru idi. Yetersizlik duygusu insanı toplum dışına iterdi; ne var ki, doğuştan insanda varolan toplumsallık duygusunun kalıntıları diriltirilip, insan yeniden topluma kazandırılabilirdi. Toplum dışına itilen insan kötü değil, yalnızca cesareti kırılmış biriydi; cesaretlendirildi mi, tekrar toplumun faydalı bir üyesi durumuna sokulabilirdi. Toplumsallık duygusuyla yetersizlik duygusu arasındaki çatışmadan insanın hareket yasası doğardı, çünkü hayat hareket demektir. Herkes erken çocukluk döneminden başlayarak "fiktif" (hayâlî) bir hayat amacına yönelik hayat plânını oluştururdu, bu gizli hayat plânı içinde temel doğrultular üzerinde bir bütün olarak hareket eder, ilerler, kendi hayat amacına yaklaşmaya çalışırdı. Hayat amacı hayat plânıyla uyum içindeyse, şahsî hayat üslubu toplumun hayat üslubuna uygunluk gösteriyorsa, insan sonunda kendi tesbit etmiş olduğu amaca da ulaşacaktı.

Bu kuramdan yola çıkarak bireysel psikolojinin bütün önemli sorunlarını anlayabilmek mümkündür. Bu durumda itibar eğilimi ve çabası, insanın güvensizlik ve yetersizlik duygusunu yenme denemesinden, nevroz ise kendini güvenlik altına alma denemesinin başarısızlığa uğramasından başka bir şey değildi. Aynı şekilde, ilgili kuramdan yola çıkarak, kadının güçlü bir "erkeksi protesto" (masculine protest) ile toplumsal köleliğine başkaldırmasını, aşırı korkak anneyi ve onun çocuğunu şımartma konusu yapmasını, âile içinde ilk doğmuş çocukların sonradan tahtından edilmesini ve kardeşler arasındaki mücadeleyi, bir çocuğun kardeşler içindeki yerinin onun hayat üslubuna damgasını vurmasını, toplumsal davranış biçimlerinden sapmaların güvenini kaybetmiş egonun savunma mekanizmalarından ve agresyon biçimlerinden başka bir şey olmadıklarını ve bunların psikozlardan cinsel sapkınlıklara, uykusuzluktan intihara kadar uzanabileceğini anlama imkânını sağlayabilirdik. Hâttâ kişiyi intihara götüren melânkoli bile başkalarına karşı dolaysız bir saldırı olarak değerlendirilebilirdi.

Böylece "mukayeseli bireysel psikoloji" aslında mukayeseli bir sosyal psikoloji niteliğini kazanmış, "benlik psikolojisi" olmaktan çıkarak, Karl Mannheim'in istediği bir "sosyal psikolojiye" dönüşmüştür. Adler'in göz önüne serdiği hayatın üç büyük sorunu toplumsal hayatla ilgilidir.

Adler'in insanı konu alan bilimler için taşıdığı önem hâlâ tartışma konusudur. Talebelerinden bir grup vardır ki, Adler'e asla bir derinlik psikoloğu gözüyle bakmaz; nitekim Adler de kendisinin hiçbir

zaman böyle biri olduğunu söylemez. Bâzıları da, Adler'in talebesi olmamalarına rağmen Adler'i Freud-Adler-Jung sacayağını oluşturan psikiyatlardan biri sayar. Adler'i ilk hakiki "varoluşçu psikolog" olarak göstermek de yanlış değildi, çünkü V. E. Frankl'in varoluşçu çözümlemesi Adler'in öğretisinin bir uzantısıydı; ayrıca Adler'in çok ateşli bir okuyucusu olan Sartre'in insanı, Adler'in "nörotik karakteri'nin genişletilip bir insan hâline dönüştürülmesiydi". "Hayat bize bağışlanmış olarak değil, bir yükümlülük olarak verilmiştir" sözü Adler'in düşüncelerini çok güzel özetler.

Adler, günümüzde Amerika'da "benlik psikolojisinin" ilk büyük öncüsü olarak anılmaktadır. Buna karşılık, Adler'in zamanının işçi sınıfının maddî durumunu düzeltmekten çok, Amerikalılar'ın "kendilik önemi" (self importance) diye nitelendirdiği kolektif aşağılık kompleksine karşı savaştığını iddia eden Henri de Man, Adler'in öğretisini temel alarak kendi neo-sosyalizmini kurmaya çalışır. Öte yandan Dale Carnegie itibar eğilimi kavramını Adler'den alır fakat bunu kendi amaçları uğrunda kullanır. Harvard Üniversitesinden Profesör Robert W. White'a göre Freud 1911'de Adler'in "güvenlik eğilimleri" kav-

ramını kabûl etmeye yanaşmasa da, aynı kavramı 1912'de "savunma mekanizmaları" adıyla benimsemiştir. Öte yandan Adler'in "dürtünün tersine dönüşümü" kavramı Freud'da "reaksiyon formasyonela" (1908), Adler'in "temel doğrultusu" Freud'da "ego-idealine" (1914), Adler'in "saldırganlık dürtüsü" Freud'da "ölüm dürtüsüne" (1920) dönüşür. Yine White, Adler'in öğretisindeki sâdelik ve alışılabilirliğin bu öğretiy için hem bir avantaj hem de bir dezavantaj oluşturduğunu söyler.

"İnsan Tabiatını Anlamak" Viyana Üniversitesindeki Yetişkin Eğitiminde verilen dersleri ihtiva eder ve hâlâ Amerikan liselerinde okunması gereken kitaplar listesinde yer almaktadır.

FAYDALANILAN ve TAVSİYE EDİLEN BÂZİ KAYNAKLAR

- <http://www.ship.edu/~cgboeree/adler.html>
<http://ourworld.compuer-ve.com/homepages/hstein/homepage.htm>
Adler Alfred (1926) Menschenkenntnis (İnsanı Tanıma Sanatı); 8: 7-18.
Jess FEIST & Gregory J. FEIST (2002) Theories of Personality - Fifth Edition. New York: McGraw-Hill.